

ЧЕКЕРИ *проти* ЧИТЕРІВ

Як розпізнати правду та фейк у медіапросторі?

ПРЕДСТАВНИЦТВО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
В УКРАЇНІ

ПРЯМУЄМО
РАЗОМ

Координаторка проекту: Мар'яна Шіпош
Автори сценарію: Наталія Пендюр, Микита Каліберда
Редакторка: Оксана Волошенюк
Рецензенти: Сергій Гриценко, Ірина Стаднійчук
Художниці: Поліна Бордюже, Катерина Бордюже

Украсти та присвоїти собі чуже – саме з такою ситуацією зіштовхнулися наші герої. Талановита музикантка й реперка Рита та її приятель Богдан, який полюбляє все перевіряти, не збираються здаватись і беруться до справи, щоб вислідити шахраїв і вивести їх на чисту воду. Як вони це зроблять, чим зарадить бабуся Рити і до чого тут віолончель? Про все це ви дізнаєтесь зі сторінок цього коміксу.

Комікс розрахований на учнівство середнього шкільного віку та буде цікавий усім, хто прагне опанувати основи медіаграмотності, навчитися розпізнавати поширені способи ошуканства і маніпуляцій в інтернеті й соцмережах та протидіяти їм.

Надруковано в Україні

Друк з дозволу Представництва ЄС в Україні
Друк: FGL Energy LLC, травень 2022

101, вул. Володимирська, м. Київ, 01033, Україна
тел.: +38 (044) 390-80-10, факс: +38 (044) 390-80-15
e-mail: delegation-ukraine@eeas.europa.eu
delegation-ukraine-press@eeas.europa.eu
(відділ преси та інформації)
www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine
<http://www.facebook.com/EUDelegationUkraine>
<http://twitter/EUDelegationUA>

© Представництво ЄС в Україні, 2022

Ця публікація видана за фінансової підтримки Європейського Союзу. Викладені в ній погляди є авторськими і не обов'язково відображають офіційну думку Європейського Союзу. Відтворення дозволене за умови посилання на першоджерело.

Print ISBN 978-92-9463-161-9 doi: 10.2871/619560 JA-07-22-540-UK-C
PDF ISBN 978-92-9463-160-2 doi: 10.2871/10479 JA-07-22-540-UK-N

Чекери проти читерів

Рита записує нову реп-пісню та публікує її в інтернеті. І пісня таки набирає популярності, проте — під чужим іменем. У соцмережах її видає за свою така собі «Лора-Світло метеора». Рита засмучена, однак її винахідливий приятель Дан пропонує організувати розслідування, щоб зірвати маску з ошуканки. Друзям допомагають бабуся Рити та рідні Дана. Тим часом Лора зі своїм поплічником Толіком розкручують власні канали, користуючись чужими талантами. Вони не гребують засобами – в хід ідуть боти, прихована реклама та «клікбейт». Чи вдасться Риті й Данові викрити шахраїв?

Окрім захопливих пригод, у які ви зануритесь уже за мить, на сторінках коміксу траплятимуться запитання. Ми пропонуємо трохи зупинитись і самостійно поміркувати над тим, які дії героїв можуть бути найефективнішими в тій чи іншій ситуації, як можна перевіряти інформацію (здійснювати фактчекінг) та успішно протидіяти фейкам.

То як, вдалося? Порівняйте свої ідеї з порадами наших експертів, які ми пропонуємо наприкінці коміксу.

Перемагаймо дезінформацію разом!

Привіт усім в ефірі!
Я Рита, восьмий «ве»...
Я написала пісню,
це буде щось нове!

В фольклорному ансамблі
скажу я вам секретно,
усе своє дитинство
співала фолк і етно.

До речі, ви знайомі?
Це Чекер, мій дружбан:
усе перевіряє
і завжди має план...

Цю студію з матраців
зробила я сама,
І звук виходить
чистий — зусилля не
дарма!

Учуся в музикалці,
вникаю там у суть...
За пультом - моя бабця,
вона у мене круть!

А ще зі мною поруч -
моя віолончель,
та творчість підіймаю
я на новий щабель!

А зараз —
справжній реп!

КЛІК

Ось так.

Невже моя пісня?..

Можна, я гляну? Хто це?!

Прикольно!

Ану, дай я на неї подивлюся...

То моя пісня! Украла!

Рито, ну ти в ансамблі співала, в музичній школі вчишся... Але ж реп - не твоє....

Слухай, та не зважай на них!
Ми доведемо,
що це твоя пісня,
заспіваш -
і все... чи той,
прочитаєш свою
реп-партію!

Та пішло
воно все лісом...
Ти бачив, скільки
у неї фанатів
на ютубі?

Запропонуйте кілька
способів, як Рита
могла б довести, що
авторка твору саме
вона.

Вони і
там вже є?

40 тисяч
переглядів,
тисячі
підписників!

Усі кажуть, яка вона
суперкрута співачка й
усе таке. Як я їх усіх
переконаю?

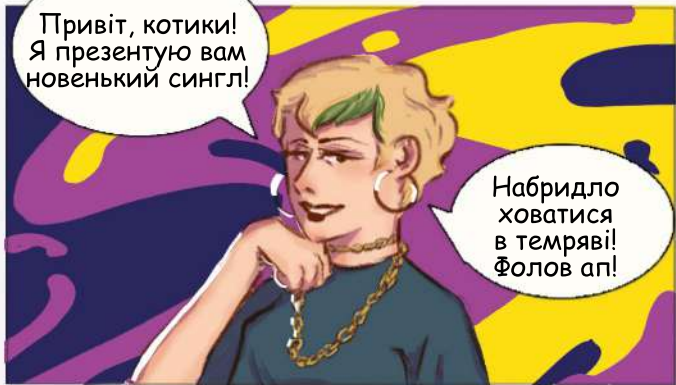
СКРИМИГ

Ви чого тут
такі кислі?
Заходьте
обідати!

Привіт, котики!
Я презентую вам
новенький сингл!

Набридло
ховатися
в темряві!
Фолов ап!

Лора - Світло метеора - НОВЕ

👍 20 тис.

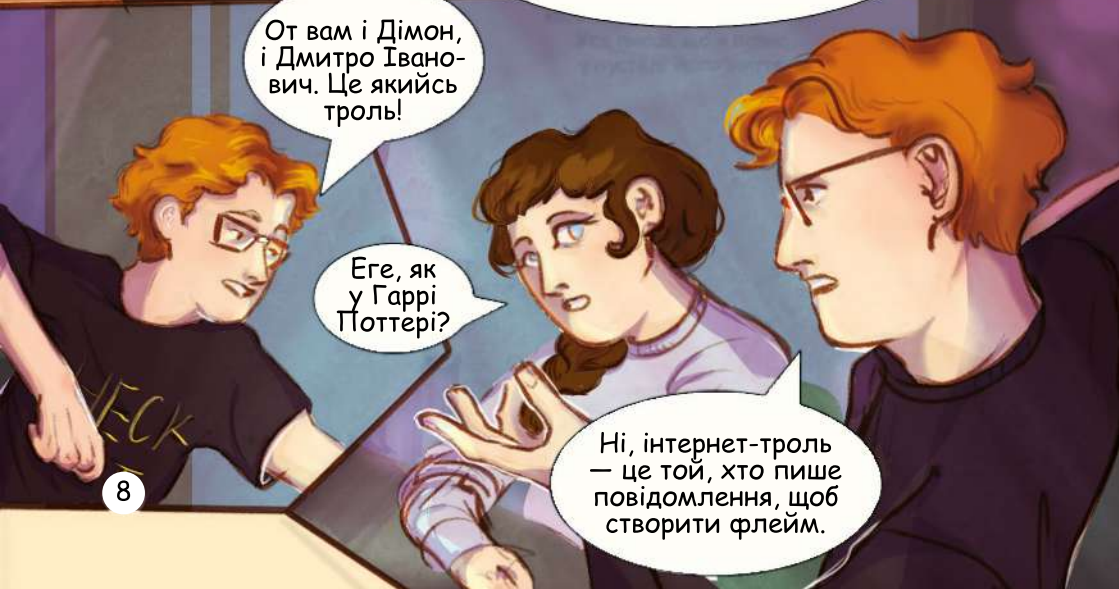
Top chat

- Лора - Світло метеора**
- Киця
У тебе такий прикид! Де купляла штани?
- Дімон
Хто не ставить лайк, той зануда!
- Аліна200
Класний голос! Респект!
- Дімон
Лора, ти – оазис в пустелі мого життя!
Напиши мені, детка!
- Madonna23
О, яка свіжа невимущена пісня!
Співаю в душі й на кухні!
- Дімон
Хто подивився відос і не поставив лайк,
той калчі!

Десь я вже чула про
цей оазис... Ба, глянь,
нічого не нагадує?

Ти диви! Був у мене активний
коментатор на фейсбуці колись,
«Дмитро Іванович». Усе писав, що
я оазис у пустелі його життя.

От вам і Дімон,
і Дмитро Іванович. Це якийсь
троль!

Еге, як
у Гаррі
Поттері?

Ні, інтернет-троль
— це той, хто пише
повідомлення, щоб
створити флейм.

Суперечку заради суперечки. А сам від цього кайфує!

Флейм?!

Слухай, Рито, знайдемо цю «Лору - метеору»! І покажемо усім, хто ці читери, що будують кар'єру на твоїй творчості!

Але як?

Стежити? Це я вмію!

Будемо стежити.

Стежити в інтернеті. І все перевіряти! Чекнемо цих читерів!

Як дізнатися, хто стоїть за акаунтом?

КЛУБ

Валера, ало! Щось малувато коментів під відео, пиши більше! Ми тобі 500 гривасів дали!

Еге, давай-давай, 500 гривень на дорозі не валяються!

Я митець!
На мене не можна тиснути!

А я креативний директор. Роби, що кажуть!

Ба, в чому це ти?

Уже нове відео на ютубчику вийшло. Лора там була в цій кофті. Посиланнячко на магазин залишила. Я собі й замовила, ось! Як вам?

Так, вам личить... Видно, заробляють уже й на рекламі одягу!

Та чого зразу заробляють?

Ану ж перевіримо! Де той магазин?

Ало, я відомий блогер Іван Астероїдан. Не потрібна вам реклама на мій сторінці в інсті з 65 тисячами підписників?

Ще й як потрібна! Це ж зараз найкрутіший спосіб реклами! Як вас там в інстаграмі звать, Гуманоїдан? Ало, ало!..

Таки за гроші рекламує! Певно ж, і податків не платить...

Глянь на її прихильників! Тут же одні боти!

Які ознаки відрізняють акаунти ботів від акаунтів реальних людей?

Роботи?

Ба, боти - це скорочення від «роботи». Хтось створює купу вигаданих акаунтів: у ботів дивні імена, немає власних світлин і дописів, мало друзів, вони пишуть навіть серед ночі...

Що далі, то цікавіше!

Ма, привіт!
Бачила, що та
шахрайка
пише?

Instagram
Лора - Світло метеора
Лора - світло метеора
Ви побачите всі проблеми за 8 секунд...

Покажи
наступний
ще.

Мамо,
навіщо таке
писати?

Як ви думаєте,
навіщо?

Такі повідомлення
добряче привертють увагу..
Так уже влаштована
людина:
вона реагує
на все незвичайне,
емоційне, інтрижне —
недомовки там...

Так,
я чула, це
«гачок»
називають.

...щоб
клікнули
на статтю,
бо кортить
дізнатися
подробці!

А що їм з
того, що
клікнеш?

Ну, там реклама
чи «зареєструйтеся,
щоб прочитати», і дані
збирають
про людей...

Розкажу
бабці,
бо вона постійно
на цей «гачок»
потрапляє.

У тому
дорожньому клубі?
Ну й крута
ж вона...

У них
концерт буде!
Диви, сторіз
про це!

Чекай-но...
Написав у приват
клубу цьому...

АХА-ХА-ХА

Не буде в
них ніякого
концерту!

Клуб каже, у них
інша вечірка в
той час,

Чого
це?

і ніхто з
Лорою про жодні
концерти не
домовлявся!

Як героям перевірити,
чи дійсно
концерт відбудеться?

Як просуваються пошуки шахрайки?

О, тату, ти ж у банку працюєш... Як дізнатися хто вона? Маєш ідеї?

А номер картки є? Можна переказати гривню і глянути, чия картка...

А це ідея!

Є!

А ви маєте ідеї?

Сказав, що хочу її грошима підтримати. Ось номер картки!

Ну дивись, Лариса Пройди-Светко якась...

Слухайте, вигнали з нашої музикалки колись таку... Любила в старому клубі тусуватися.

Її фани
вимагають нової
пісні. І я їм
її напишу...

Що, просто так
віддаси цим
пройдисвітам ще
один свій твір?

Як Рита може
ускладнити створення
наступної підробки
шахраям??

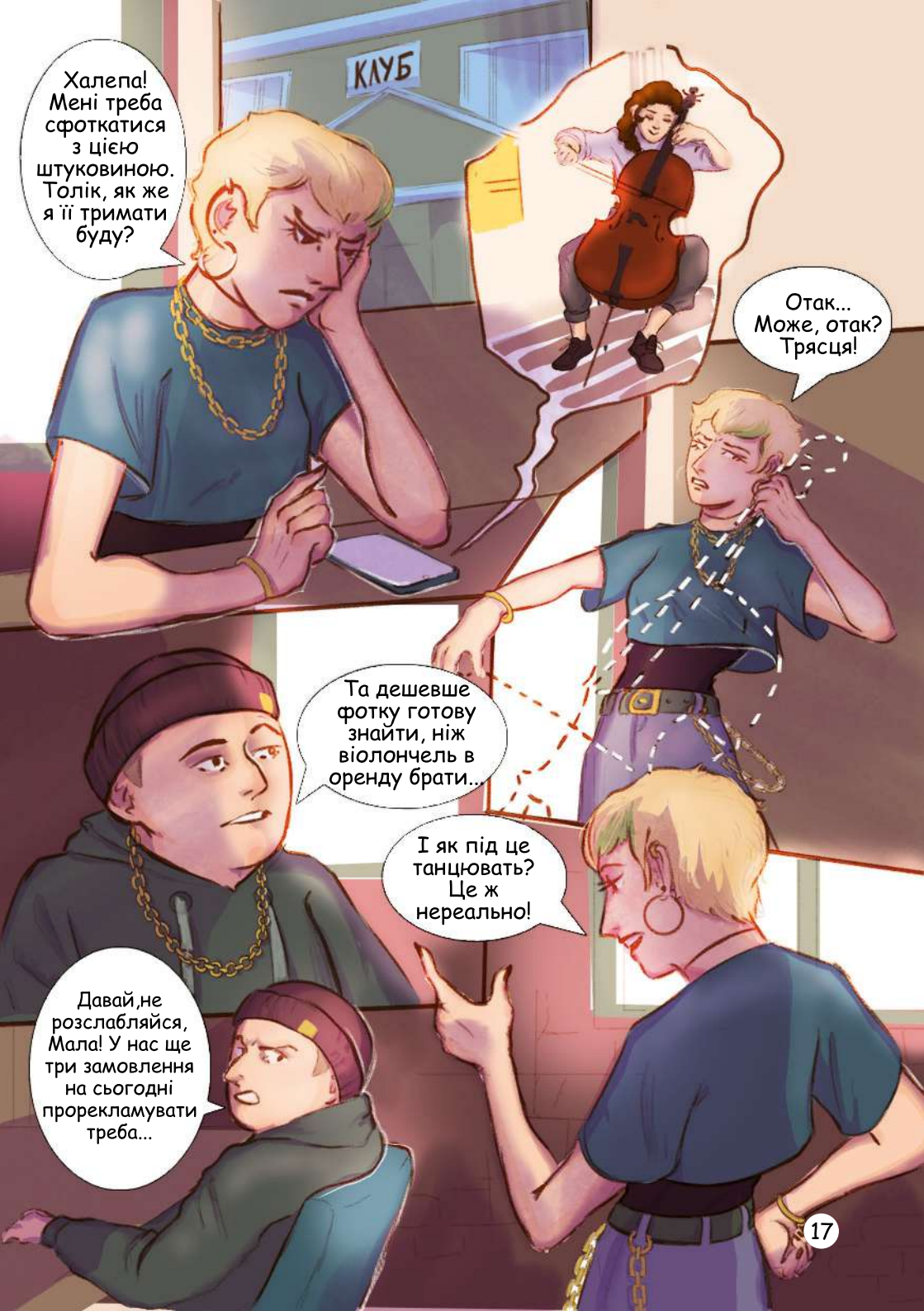

Ні, не
просто так.
Там буде
чимало
віолончелі...
А ти зніми
відео, як я граю.
Побачимо,
як вона буде
виправдову-
ватися!

Так, думаю,
ця Лора на
віолончелі
ніколи
не грала!

Халепа!
Мені треба
сфоткатися
з цією
штуковиною.
Толік, як же
я її тримати
буду?

Отак...
Може, отак?
Тряця!

Та дешевше
фотку готову
знайти, ніж
віолончель в
оренду брати...

І як під це
танцювать?
Це ж
нереально!

Давай, не
розслабляйся,
Мала! У нас ще
три замовлення
на сьогодні
прорекламувати
треба...

Чуєш, Катю,
глянь.
Що скажеш,
дизайнерко?

Лора -Світло метеора

♡ 💬 ↴

🌐 🌐 38 933

Лора –Світло метеора
Новий сингл... Я в передчутті, а ви?

Переглянути всі коментарі

О, моя
фоточка!

В сенсі?

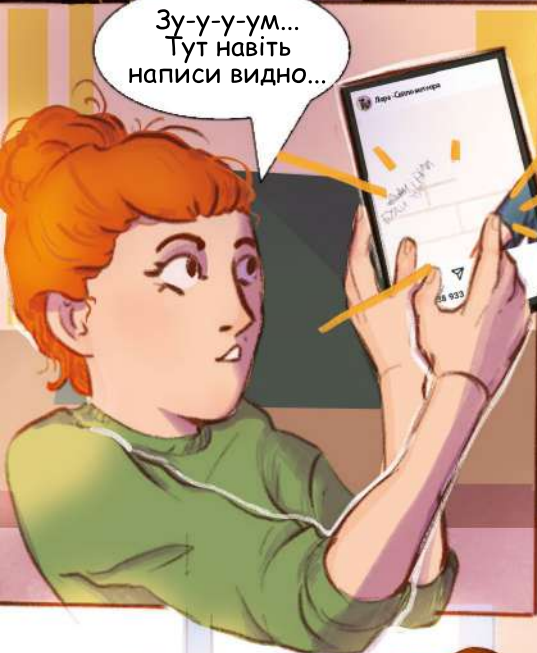
Я сама фоткала й
викладала фото
віолончелі...

А ось тут як
невправно
все склеїли,
фу-у-у!

Ти хочеш сказати, це з різних світлин склеєно?

Ха-ха! Ось дивіться.

Зу-у-ум... Тут навіть написи видно...

ДАН І РИТА
БУЛИ ТУТ

Хай йому, та це ж старий клуб! Де ми малими лазили...

І ти казала, що та Лора-Лариса там часто бувала... Ходімо подивимося, що там зараз!

Сюди...
Т-с-с-с.

Ой, і нащо
ми це все
 замутили?
Щоб оце знов
мордуватися?

Я ж коли з
музичної школи
пішла, сказала,
що ніколи більше...

Так, кляті молоконоси
назписували такого,
що тепер нам
тут цілий день
спину гнути.
Але треба старатись!..
Гроші не пахнуть!

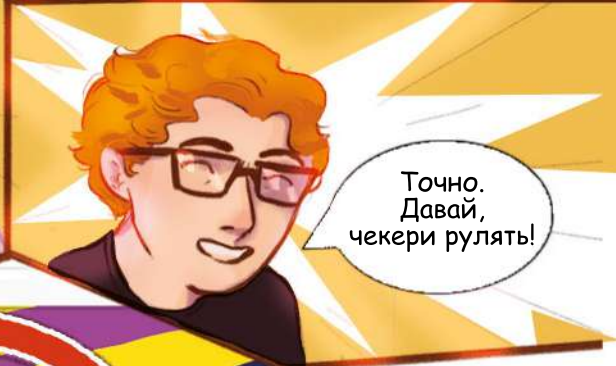
Як же нам зробити, щоб її «фанати» його подивились?

Ну, тепер побачимо, що ці читери скажуть на відео з розслідуванням...

Гештеги поставимо... У Лори їх там була ціла купа. І тежнемо її.

Запропонуйте спосіб, як поширити відео серед фанатів.

Точно. Давай, чекери рулять!

#lora_svitlo_meteora #lora_the_best #ukrayinskiy_rep
Лора – шахрайка з метеора. Розслідування

👍 35 тис. 🗨

🔗 ✂ ➦

Не дарма
старались!
Скоро ще
більше заробимо,
от тільки нова
пісня вийде.
Тоді точняк пару
сотень долларів
буде...

Голосу і слуху
зроду я не мала,
Та і не цікаво -
я й не розвивала,
Чути не хотіла
про мерзенні ноти
Про фортепіано
й всякі ці нудоти.

Та я покажу себе
з кращого боку:
Я кльово танцюю і
зовні нівроку.

В пости і в сторіз ого
як ми вклались!
Це чиста брехня,
але ж ми постарались!

Ну як ви там, мої
підписники-
дурбелики?

Mykola
Лоро, ваші вчинки — гидкі.
Але, схоже, у вас
є акторський талант.
Нашому театру потрібні такі.
Напишіть нам.

Слухай, Толіку!
Я йду від тебе. Мені
соромно за те, що ми
робили. Але тепер
у мене з'явився
другий шанс...

Лора - Сябло метеора

Киця

Лоро, я в шоці!
Оце так ти пишеш пісні????!!!!
Подивись розслідування,
шахрайко з метеора!

НачеКря...

Видно, що вона віолончель
ніколи не тримала...

MehMan

Рито, у тебе справжній талант.
Сподіваюсь скоро потрапити на
ТВІЙ концерт!

КЛУБ

Може, запропонуємо батькам тут зробити студію звукозапису?

А чом би й ні? У нас у музичній школі стільки дівчат і хлопців мріють щось своє записати! І я б свій реп про нашу пригоду начитала...

ЛЮДИ

Просять в тебе грошей?
Відправляй у бан!
Ти ж іще тінейджер,
не швейцарський банк!
«Ти заробиш сотні за секунди три!»
«Будеш п'ять коктейлі: бармен, повтори!»

Як таке з екрана бачиш - не ведись,
Це шахрайські ігри - краще стережись.
Хтось нещасний дуже, сльози витира -
Ти подумай, може, то акторська гра.

«Всюди динозаври!
Клікни - почитай!
Розкажу секрети!!!»
Це писав шахрай.
Клікнеш - і реклами рине
водоспад.
І шахрай, звичайно,
буде дуже рад.

Блогерка відома
має нині стрім:
Нові модні кеди,
каже, треба всім!
Це реклама, друзі.
Вдумайтесь на мить:
не обов'язково
зразу все купить!

Як я!

Будьте насторожі,
серфлячи інет,
Щоби не потрапить
до чужих тенет.
Не заводить часом
чекнути пости,
Відрізнити чітко
правду від туфти.
Йоу!

Чекліст чекера*

- 1. Переконайтеся, з ким має справу в соцмережі — живою людиною чи фальшивим профілем аф'офотом:**
    - чи є позначка верифікованого акаунту?
    - чи достатньо інформації в профілі?
    - чи є реальні друзі та скільки їх?
    - чи є власні фото та відео, викладені протягом тривалого часу?
    - чи є унікальні фото аф'офотом лише завантажені з інтернету?
    - чи є особисті публікації протягом тривалого часу аф'офотом лише суцільні репости?
    - чи є унікальні публікації аф'офотом лише аналогічні таким в інших людей?
  - 2. Виявіть ознаки прихованої реклами:**
    - зазначено лише позитивні риси продукту
    - пропонується промокод, знижка, акція, розпродаж, розіграш, челендж для отримання чогось тощо
  - 3. Перевірте ознаки клікбейту («гачка»):**
    - емоційні та інтрижні заголовки
    - великі літери, багато знаків оклику
    - слова-тригери: «щок», «сенсація», «секретно», «лише в нас» тощо
    - недомовки
  - 4. Зверніть увагу на ознаки редагування фото:**
    - пошук оригінальних фото в інтернеті
    - аналіз службової інформації файлу
    - пошук ознак монтажу, розмиття, накладання кольорів, зараробування тощо
  - 5. Перевірте справжність події**
    - інформація наявна в різних джерелах (офіційні, канали учасників та організаторів, майданчик, де відбувається подія тощо)
    - підтвердження в особистому спілкуванні з організаторами й учасниками
    - можливість повернути кошти
- * Перелік ключових пунктів, на які слід звернути увагу та перевірити з метою виявлення дезінформації, фейкових вкладів і маніпуляцій в соцмережах та електронних медіа.

Відрізняймо чітко правду від брехні, як не хочем жити в фантастичнім сні!

- Як Рита могла б довести, що авторка твору саме вона?

Найпростіше порівняти дату створення файлу – чия раніше, той і автор. Також окремі технічні тонкощі (підвищення голосу, тривалість «затягування» тощо) краще знає автор/-ка, ніж плагіатор/-ка. Крім того, автори розуміють прихований сенс певних слів чи висловів, тоді як шахраї/-ки – ні. Ще можна оприлюднити покази свідків, які бачили, як створювалася й записувалася пісня, а також чернетки, якщо вони збереглися.

- Як дізнатися, хто стоїть за акаунтом?

У багатьох соціальних мережах верифіковані акаунти позначені спеціальним значком. Це свідчить про те, що власник – той, за кого себе видає. У реальних профілях люди зазвичай викладають свої фотографії, зроблені у різних місцях та протягом певного часу. Перевірте їх унікальність за допомогою пошуку за зображеннями чи сервісу TinEye. Якщо фото зустрічається в різних профілях і на різних сайтах, то, швидше за все, це фейковий акаунт. У фальшивих профілях часто відсутня особиста інформація або вказані тільки деякі дані. Фальшиві профілі зазвичай мають лише кілька десятків друзів, вони наповнюються швидко, деякі пости можуть з'явитися протягом кількох днів.

- Як можна перевірити, чи це не прихована реклама?

Можна зв'язатися з торговою маркою, що випускає продукт, і запитати, чи їм не потрібна додаткова реклама в соцмережах і чи не замовляли вони її в інших. Також, якщо в матеріалі про продукт є інтрижний розголовок чи гасло, йому властива надмірна емоційність, розповидається про якісь унікальні чи просто непересічні властивості, згадується про короточасну акцію зі знижками тощо, то це точно прихована реклама.

- Які ознаки відрізняють акаунти ботів від акаунтів реальних людей?

Бот – це спеціальна програма, що автоматично та згідно із заданим розкладом виконує які-небудь дії через ті ж інтерфейси, що й звичайний користувач. Боти найчастіше не мають аватару чи зображення профілю, або ж це якась абстракція чи неперсональне фото. У ботів незаповнений профіль, відсутній власний контент, а є лише реплісти інших. Для ботів характерні часті публікації, вони зазвичай публікують один і той самий коментар кілька разів, або ж їхній коментар співпадає з таким самим від інших акаунтів (тоді це мережа ботів).

- Як ви думаєте, навіщо потрібні емоційні та інтрижні заголовки?

Щоб піймати на гачок і змусити клікнути – переглянути повідомлення чи перейти за посиланням. Це явище називається клікбейт (англ. clickbait, де click – «клцання»), а bait – «наживка», що як принаду заковтують користувачі/-ки). Такі заголовки – замаскована реклама, головна мета якої – збільшити кількість онлайн-переглядів.

- Як героям перевірити, чи дійсно захід відбудеться?

Перевірити варто принаймні у трьох різних джерелах. Це можуть бути учасники (наприклад, виконавці), організатори (нааявність анонсів, пресрелізів, афш, постів на офіційних сторінках, раніше проведені подібні заходи), інші незаангажовані джерела, як-от органи місцевої влади (які видають дозволи), власники локації, де відбудеться концерт, поліція (туди подають заявку на проведення масового заходу) тощо.

- Як дізнатися, кому належить картка?

Можна зробити переказ невеликої суми й подивитися на реквізити власника/-ці чи пошукати інформацію про номер картки у відкритих джерелах (базах даних організацій, платформах для закупівель тощо).

- Як Рита може ускладнити створення наступної підробки шахраям?

Використати складніші елементи в музиці, записати відео, як вона співає, та поширити його разом із пісню, додати дані про себе (фото, справжнє ім'я та прізвище), щоб було легко знайти справжнього автора пісні.

- Як знайти ознаки редагування фотографії?

Можна спробувати знайти оригінали, скориставшись пошуком за зображенням в Google. Пошуковий запит можна уточнювати за розміром, кольором, формою, часом, форматом файлів тощо. Сервіс Foto Forensics, наприклад, дозволяє визначити, які елементи домальовані чи видалені з фото. Завдяки сервісу FindEXIF можна дізнатися походження фотографій: де, коли та з якого пристрою вони були зроблені. Якщо ж фото редагувалося, можна дослідити його при великому збільшенні, щоб знайти некоректні переходи кольорів, накладання об'єктів, розмиття й інші ознаки ретушування.

- Як поширити відео серед прихильників?

Можна розмістити його в коментарях під матеріалом, який читають фанати. Або тегнути на ньому популярних людей потрібної спільноти. Також добре працює використання гештегів. Зрештою, у соцмережах завжди можна придбати рекламу, спеціально спрямовану на певну групу людей.

■ Офіс публікацій
Європейського Союзу